

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. How did Rav Yechezkel Landau defuse the controversy surrounding Rav Yonasan Eibeschuetz?
2. In which cities did R. Yechezkel Landau serve as a Rabbi?
3. Describe four examples of R. Landau's personal piety.
4. What were the issues surrounding the Cleever Get?
5. Describe the Rabbinic response to the work, "Divrei Shalom V'Emess".

This and much more will be addressed in the sixteenth lecture of this series: "The New Torah Enlightenment: The Life and Times of the Torah Giants of the Late Eighteenth Century".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind, as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it, as well, as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE
Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series IX Lecture #16

THE NEW TORAH ENLIGHTENMENT: THE LIFE AND TIMES
OF THE TORAH GIANTS OF THE LATE EIGHTEENTH CENTURY

I. HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau: The Early Years

A.

(1) צדיק זה נולד ח"י חשוון שנת דע"ת לפ"ק בק"ק אפטא רך ויחיד לא"ז הרב המופלג . . . מו"ה יהודה הלוי לנדא ז"ל משלשלת היוחסים גן הדסים . . . וכאיש גבירתו א"ז צנועה וחסודה . . . חיה נ"ע בת א"ז גאון מפורסם חסיד ועניו . . . מו"ה אלעזר זצוק"ל אב"ד ור"מ דק"ק דובנא רבתי . . . גם שניהם נכדי מאור הגולה מהור"ר העשיל אב"ד ור"מ דק"ק קראקא . . . אבינו . . . נתגדל בחוצן תורה וגדולה . . . הרה"ג ר' יעקבא לנדא בנו של הרה"ג ר' יחזקאל בהקדמה שלו לס' נודע ביהודה הנקרא "דברי ידידות"

This *tzaddik* (saint) was born on the eighteenth of Cheshvan, in the year 5474 (1713) in the city of Opatow. He was the only child of his father, my grandfather, the outstanding scholar, R. Yehudah HaLevi Landau, of blessed memory, a descendant of a prestigious family . . . His wife, my mother, was equally remarkable, a modest and pious woman, . . . Chayah, may she rest in Paradise, the daughter of my grandfather, the renowned Gaon, *chasid*, and humble, . . . R. Elazar, the memory of the righteous is for a blessing, the *Av Bais Din* (head of the Rabbinic court) and *Reish Mesivta* (head of the yeshiva) of the holy community of Dubno and its environs. . . Both of them were descendants of the luminary of the Diaspora, R. Heschel, the *Av Bais Din* and *Reish Mesivta* of the holy community of Cracow. . . Our father grew up in an environment of Torah and wealth . . . **HaRav "Yakovke" (Yaakov), the son of R. Yechezkel Landau, Preface to Noda BiYhudah**

(2) ויען שאני מגזע רש"י יגעת ליישב דברי רש"י על נכון . . . שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא – יו"ד סימן רא

Since I am a descendant of Rashi, I made a concerted effort to correctly resolve the words of Rashi. **Teshuvos Noda BiYhudah II Yoreh Deah 201**

B.

(1) בינה יתירה נודעת לו בימי עלומיו מלא כריסו בש"ס ופוסקים הראשונים וכל רז לא אניס ליה מסוד ד' ליראיו . . . שמעתי פה קדוש . . . מו"ה חיים סאנציר ז"ל אשר ידענו כי הוא היה לו לחבר טוב בלמודי ד' הנסתרות הוא היה אומר כי כל כתבי הקודש של האר"י ז"ל ויתר ספרי קבלה המקובלים במדינה זו גם "המורה נבוכים" כל אלה חוברו לו יחדיו והיו טמונים

בסתר כנפיו סלה. וכזאת הפליגו גם יתר חכמי קלויז מברוד, הזקנים שבדור המה ראו מראות יחזקאל בימים ההם. הרה"ג ר' יעקבא לנדא בנו של הרה"ג ר' יחזקאל בהקדמה שלו לס' נודע ביהודה הנקרא "דברי ידידות"

He was blessed with a prodigious mind and he absorbed much of (lit. filled his stomach with) the Talmud and early authorities. No Divine secret eluded him . . . I heard from the holy mouth . . . of [HaRav HaGaon] R. Chaim Sanzer [of Brod], of blessed memory, whom we know was [my father's] study partner in Kabbalah, that [my father] was proficient in all of the writings of the Arizal and the other works of Kabbalah that are accepted to be authoritative in this country. His proficiency extended to the *Moreh Nevuchim* (the Guide to the Perplexed by Maimonides). But he hid his knowledge of all of this. In a similar vein, the other members of the " *Kloiz*" of Brody praised him. . . . **HaRav "Yakovke" (Yaakov), the son of R. Yechezkel Landau, Preface to Noda BiYhudah**

(2) אבל מה שפשוט אצלכם שמצד הזוהר נכון לעשות כן לא כן הוא והאמת שאני אין לי עסק בנסתרות והלואי שאוכל לצאת ידי חובתי בתלמוד ופוסקים הנחוצים למעשה והם חיינו ובהם נהגה. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא – או"ח סימן קט

You are mistaken in your understanding of the Zohar. The truth is that we have no involvement in the mysteries of Kabbalah. I only wish that I would be able to discharge my obligation to know the Talmud and legal authorities which are necessary to the proper fulfillment of the Torah. This is our life and in it shall we toil. **Teshuvah Noda BiYhudah II Orach Chaim 109**

II. A Leader and Teacher in Israel

A. Brody

בהיותו כבן עשרים ומעלה כונן למשפט כסאו לשבת בראשי המורים פה, ראשון הוא לארבעה אבות בתי דינים אשר היו קבועים אז ארבע כתות דיינים משמרות מחלקות למושבותם עולת שבת בחזור חלילה ועליהם נמנו ארבעה אבות ב"ד כולם חכמים כולם נבונים גאונים מפורסמים שונאי בצע יראי ד'. בעת ההיא היתה העיר צדק ילין בה. והיה יחזקאל להם למופת בהיות נצב לריב ושפט בין איש ובין רעהו משפט צדק מבלי שום קבלת פרס או שכר בטלה או שום הנאה כי אם קנאת ד' צב-אות תעשה זאת. . . . ויצא שמעו בארצות האל ומדינות ישמעאל וקונשטאנטינא רבתא ועד ארץ צבי תפארתו גאוני ארץ וזקני ת"ח אליו ידרושו . . . כאשר עינינו רואות בספרו כמה תשובות עודם מימי עלומיו ראשית חכמה. הרה"ג ר' יעקבא לנדא בנו של הרה"ג ר' יחזקאל בהקדמה שלו לס' נודע ביהודה הנקרא "דברי ידידות"

When he was twenty years old, he was appointed as the principal *dayan*, the first in rank amongst the four heads of the courts which were set up at that time. The judges in these individual courts were drawn from a pool [of scholars] who served on a rotating basis; the heads, though, were permanent. All of them were wise and discerning, renowned Gaonim, who hated unjust gain and feared G-d. At that time, [Brody] was a city where justice reigned. R. Yechezkel stood out amongst them as he settled the grievances and

adjudicated the issues that divided the people without remuneration or benefit of any kind, only out of a sense of working on behalf of the honor of the Lord of Hosts. . . . His renown spread throughout the world as far as Constantinople and the land of Israel. The Gaonim of the world and the elder scholars would seek his guidance . . . as is evident from the many responsa which are preserved in his sefer [Noda BiYhudah] from his early years. **HaRav "Yakovke" (Yaakov), the son of R. Yechezkel Landau, Preface to Noda BiYhudah**

B. Yampol

ויהי בשלשים שנה שנת צדיק כאמונתו נשאו רוח ד' וישלחו אל אחת הערים ק"ק יאמפלא. כארי רבץ והרביץ תורה לרבים. אליו יאספו תלמידים הגונים מזה אחד ומזה אחד, כל תלמיד מבין הרואה במשנתו סימן ברכה אליו יבוא ומשולחן גבוה זכה ומשם נפוצו ומלאו פני תבל הורים . . . ממקומותם למושבותם אליו ידרושו לתקן תקנות הקהלות ולגדור גדרים, ושפט בין איש ובין רעהו דברי ריבות בשערים וכל היוצא מפיו יעשו כה יעשה כל ימי היותו בעיר הזאת.

After he became thirty years old, in the year *Bemunaso* (5505 - 1745), the spirit of Hashem carried him off to one of the cities, the holy community of Yampol, to publicly spread Torah. Well qualified disciples from various places would come to him . . . These students would in turn eventually go out to spread Torah to others . . . Communities from all over would ask his advice on how to institute legislation for the spiritual benefit of their congregants. He would adjudicate between various quarelling parties and his word was followed. This is what went on during his stay in that city. **Ibid.**

III. The Master Diplomat

A.

(1) הנה לא באתי לטמא ולא לרחק כי אם לקרב ולעשות שלוו' בעולם ובזה הותרה הרצועה לכל כקטן כגדול כדל כשוע. הנה גוף הקמיעות אשר נשלחו למדינתנו מק"ק המבורג ומק"ק מיץ על פי פשוט הנראה לעינים [אחר העיון קצת] אי לאו חזקת כשרותו של הגאון יהונתן וחכם עדיף מנביא מוחזק שאני, הייתי גוזר ואומר כי הכותבן נלכד ברשת צבי מודח, אבל להחזיק בודאי ובבירור [במין] מי יוכל לדון דברים שבלב. והקמיעות אגיד ולא אכחד שעם כל השבח של הגאון (המופלג המפורסם) יגעתי לדורשן ולפותרן באופן אחר שלא יהיו נוטים להבלי השוטים ולא מצאתי, ואם כל זה אין אני דורש אגדות של דופי הואיל ואין הדבר מפורש, ואולי לא ידעתי לפתרון, או דלית להו פתר. והנני הדיוט קופץ בראש אם יסכימו עמי שמים שלשה רבנים מפורסמים מרבני אשכנז אנא ממטינא שיבא בהדיהו והנני גוזר בחרם יב"ץ על כל הנושא קמיעות הללו איש או אשה מיום ישמעו דברי האלה יסירו הקמיעות מעליהם וימסרום ליד הב"ד, והב"ד שיגיעו הקמיעות לידם חלילה לפתחן ולקריתן כלל רק יגנזום בכלי חרס ודבר ישתקע, ועכ"פ מהיום והלאה לא ישתמש שום אדם בקמיעות הללו וכל העובר על דברינו אלה מיום שמעו והלאה פורץ גדר ישכנו נחש, כי אף שאפשר שהקמיעות טהורים אין בהם נפתל ועקש (רק קודש קדשים המה), עם כל זה לישראל הם (בעינים) למוקש ונתן יד לפושעים מאמיני הש"צ ואת הפושעים הוא נמנה כי יאמרו רב לנו מצאנו תנא דמסייע, ומשאתו יעצו להדיח רבים . . . [אשר על כן אם הדבר הזה תעשו ויכלתם עמוד, וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלוו' לגזור בגזירת חרם לגנוז כל הקמיעות שיצאו מתחת ידי הגאון הנה] ולגזור בגזירת עירין על הגאון מ' יונתן בל יוסף עוד כל ימי

עולם לתת קמיע לשום אדם בעולם ואותו להשביע. . . . [אחר שעשה כל זאת] לא תתלו בו בוקי סריקי וצריכים אנחנו לחוש הרבה לכבודו שכבודו הוא כבוד התורה וכבוד שמים, וחלילה לנו להרהר עליו שום דבר של דופי ופגם ומכל שכן לתת שמץ מינות ברב הגאון המפורסם הנ"ל או ח"ו לחריב בית מדרשו, חלילה להיות בר מונע רק קדוש יאמרו לו וכבודו במקומו כמאז ומקדם, ותורה יבקשו מפיהו ואין לך חיך מתוק מחכו ממתקים. הרה"ג ר' יחזקאל לנדא, בעל נודע ביהודה, מכתב גלוי ששלח להרה"ג ר' יונתן אייבישיץ בשנת תקי"ב, נדפס בס' שני לוחות הברית הרה"ג ר' יונתן אייבישיץ ובס' פתח עינים להרה"ג ר' יעקב עמדין

Behold, I haven't come to make a declaration of impurity or to push away but rather to bring close and to make peace in the world. In such an endeavor all are equally welcome, the small and the great, the poor and the wealthy. If it were not for the accepted status of the righteousness of the Gaon, R. Yonasan, and in this regard a scholar is superior to a prophet upon whose status we rely, based on a straightforward reading of the text, after some analysis, I would have decreed that the actual amulets that were sent to our lands from the holy communities of Hamburg and Metz, are the handiwork of someone who was caught up in the net of the chased [Shabbtai] Tzvi (deer). But to assume him to be clearly and unequivocally a heretic, is something that we are not capable of, for who has the power to judge what is in a person's mind. Regarding these amulets, I will state and not deny the fact that despite all of the praises of the Gaon, [R. Yonasan,] after toiling to expound, I was not able to explain the [amulets] in a way that is not indicative of the insane ravings [of the followers of Shabbtai Tzvi]. Despite all of this, I am not going to expound them in a way that will cast aspersions upon him, since it is not explicit and perhaps I don't know how to interpret them or perhaps there is no interpretation [in human language]. Excuse me for my boldness (lit. the simpleton jumps first (See Megillah 12b)), but if three distinguished Rabbis of German communities agree to the following proposal, I will also [humbly] join in with them. I would decree a ban and a curse, similar to that of Yehoshua ben Nun, for anyone holding these amulets, whether a man or a woman. From the moment they hear of this curse, they should remove the amulets from their person and transfer it to the Bais Din. The Bais Din, upon receiving them should not, G-d forbid, open them and read them, but only bury them in an earthenware vessel and the matter should be closed. At the very least, from this day and on, no person should use these amulets. Anyone who violates these words is to be considered one who makes a breach and will be bitten by [the proverbial] snake. Even though it is possible that the amulets are untainted and contain nothing that is perverse and heretical, nonetheless, it is a pitfall for the Jewish community as it lends support to the believers in Shabbtai Tzvi for they claim him (R. Yonasan) to be one of theirs. They say, "We have a Rav, an authority upon whom we can rely." By virtue of his exalted position, they have devised a plan to convert the masses [to their heresy]. . . . [Therefore, if you successfully carry out the following, the situation can be remedied. A ban should be pronounced to bury all of the amulets which have been issued by the Gaon] and a ban should be placed upon the Gaon, R. Yonasan never again to give out any amulets. It should administered through an oath. . . . [After having complied with these demands,] the followers of Shabbtai Tzvi will no longer be able to view him as being one of theirs. We need to be very careful concerning his honor, for his honor is the very honor of the Torah itself and the glory of Heaven. G-d forbid for us to think ill of him in any way and most certainly not to ascribe to that renowned Gaon any hint of heresy nor to demolish

his Study Hall (yeshiva). Heaven forbid that we should deny his Torah to others. Rather we should view him as a holy person and with his honor intact, as it always was. They should seek Torah from his mouth, for there is no sweeter source than his. **Open Letter from HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau, author of the Noda Bihudah, to HaRav HaGaon R. Yonasan Eibeschutz**

(2) הנה לך שאין לדון לכף חובה הצדיק גמור לעולם. רבינו יונה, פירוש לאבות א:ו

Behold, you should never judge a complete *tzaddik* unfavorably, [even if it means to strain oneself in order to find an excuse]. **Rabbainu Yona of Gerundi, Comm. to Avos 1:6**

B.

(1) ועל דבר הס"ת שכתבו המוחזק לשבתי צבי שחוק טמיא. הנה אם בעת שכתבו כבר היה נחשד אף שלא נתברר הדבר עד אח"כ שהקדיח תבשילו בפרהסיא ראוי להחמיר ולגנוז הספר כי בכת הארורה הזאת אמרינן הוכיח בסופו על תחילתו שבשעה שנחשד לא נכשלו החושדים אותם להיות חושדים בכשרים כי מעט אשר ראיתי במי שנחשד בזה שיהי' נקי לגמרי ואם אין בו כולו יש בו מקצתו וזה במי שנשאר מעשיו סתומים אבל זה שלבסוף נתגלה שרשו היה טמא מתחילתו ויש לגנוז הספר אבל יראה שיהיה בלי מחלוקת וכתוב ואת צנועים חכמה ודברי חכמים בנחת נשמעים: שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא – קונטרס אחרון סימן קיב

Regarding the matter of the Sefer Torah which was written by someone who is an established follower of Shabbtai Tzvi, may his bones be crushed, [my answer is as follows:] If he was already suspect at the time that he wrote it, even though he had not as yet made his status perfectly clear by a public profession, it is proper to be stringent and to bury the Sefer, for regarding this accursed sect, we invoke the aphorism, "The final state is indicative of the initial state." Whenever someone was suspect of having been a member of the sect, those who harbored those suspicions were never guilty of the sin of suspecting an innocent person, (See Shabbos 97a), **for it is my experience that few of those who were under suspicion, were totally innocent. If they were not completely guilty, they were partially guilty.** This applies to those whose allegiance was still uncertain. This person, however, who revealed his roots, was unclean from beginning to end and it should be buried. You should see to it, however, that it be done without controversy, as it is stated (Prov. 11:2), "With the modest is wisdom" and (Ecc. 9:17) "The words of the wise are heard when stated gently." **R. Yechezkel Landau to his disciple, R. Elazar Fleckles, Teshuvos Noda Biyudah, Kuntras Achron 112**

(2) חלילה לך מעשות כדבר הזה להכניס עצמך בספק סכנה עצומה ובפרט לפי הקבלה אשר בידי מאת מורינו הגאון האמתי נר"ו באנשים מצורעים הרעים האלה לא נכשל אדם מעולם בעון חושד בכשרים כי מי שחושדין יש בו. שו"ת תשובה מאהבה חלק א סימן ח

G-d forbid that you should put yourself into such a terribly dangerous situation, especially in the light of that which I received from my master, the true Gaon, may Hashem protect him, regarding these leprous, evil people, that no one was ever guilty of unjustly suspecting someone [of being a follower of Shabbtai Tzvi], for those who fell under suspicion were truly his followers. **R. Elazar Fleckles, Teshuva M'Ahava 8**

C.

כשם שאי אפשר להכחיש את השמש בצהרים כך אי אפשר להכחיש עוצם גדולת תורתו ומדותיו הטובות. הרה"ג ר' יחזקאל לנדא, הספד על הרה"ג ר' יונתן אייבשיץ, שנת תקכ"ד

Just as it is impossible to deny the presence of the sun at noon, so too, it is impossible to deny the greatness of his Torah knowledge and his exemplary character. **R. Yechezkel Landau, in his eulogy for R. Yonasan Eibeschuetz, 5524 (1764)**

IV. The Chief Rabbi of Prague, Teacher and Protector of his Generation

A.

(1) . . . ויהי שם כעשר שנים. . . עוד לא מלאו ארבעים שנת חוק"ת התורה ונתקבל לרב אב"ד ור"מ ומורה לק"ק פראג הבירה. ממקומו ק"ק יאמפלא יקראוהו קריאה של חיבה יתירה ובראשית שנת שיד"ה בא שמה . . . עניו וכל דבריו בנחת קבל האמת ממי שאמרה ודרשו בפירקא, שם ידבר דבר בשם אומרו יעטרוהו זר תפארה ואולם בקנאותו לד' אזר גבורה תחת גערה זרק מרה בדבורו קעביד מעשה . . . כביר מצאה ידו די השיב לכל שואל בלשון תורה או עמו בעצה ישאל שערי תשובה לא ננעלו בפני כל . . . ויש אשר במחלוקת שנו חכמים בעריהם כמושבותם ת"ח מנצחים בהלכה לפניו יכרע אחרי רבים להטות משפט גבר . . . רבים השיב מעון בגדרי גדריו גם אבנים שחקו מים לקול מוסריו נמס לב אבן ברוח שפתיו שפתי צדיק יביעון רצון. הרה"ג ר' יעקבא לנדא בנו של הרה"ג ר' יחזקאל בהקדמה שלו לס' נודע ביהודה הנקרא "דברי ידידות"

. . . He stayed in [Yampol] for ten years . . . Before he had reached the age of forty, in the year *Chukas HaTorah* (5554-1753), he was accepted to be the *Rav Av Bais Din* (Chief Rabbi, head of the Rabbinic court) and *Resh Mesivta* and *Moreh* (head of the Yeshiva and Rabbinic authority) of the capital city of Prague. [He was very much sought after by them and] with much endearment was he called to come there from his community of Yampol; at the beginning of the year *Shira* (5555-1754) did he arrive there. . . He was humble and all of his words were gently uttered. He accepted the truth, no matter from whom it came, and would publicly articulate their ideas in his public lectures and give them due credit. When it came to Hashem's honor, however, he would gird himself with strength, and would loudly protest and would strike fear [in the hearts] of his listeners; his words made an impression. . . He was abundantly able and willing to respond to all those who asked him questions concerning the Torah or those who sought his advice. . . He was [often] asked to intercede to resolve conflicts which arose in other cities, where the local halachic authorities had differences of opinion but were willing to submit to his authority. . . Through the policies which he instituted, he prevented many from sin and, through his words of *mussar* (reproof and ethical teachings), he melted the hardest of hearts and caused many to repent. **HaRav "Yakovke" (Yaakov), the son of R. Yechezkel Landau, Preface to Noda BiYhudah**

(2) שמשבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב לא אכל דבר מן החי. מר"ח אב ועד תשעה באב לא אכל רק לחם יבש ופיזור אפר על הלחם וכך נהג עד שהגיע לימי הזקנה. מעולם לא עבר עליו חצות לילה בשינה עד סמוך לזקנתו שלא היה מקונן בחצי הלילה על חרבן בית אלקינו ועל גלות השכינה כביכול. בקיץ ובחורף היה מעורר את השחר וחיבר יומם ולילה בתורה ובתפלה. ארבעה פרקים בכל יום קבע ללמוד עם התלמידים שיעורן דאורייתא, עם אלה מסכת זו ועם אלה מסכת אחרת, עם אלה שולחן ערוך זה ועם אלה שולחן ערוך אחר. . . . הרה"ג ר' אלעזר פלקס באחד מהספדיו על רבו הרה"ג ר' יחזקאל לנדא הנדפס בס' עולת חדש

From the seventeenth of Tamuz until the first of Av, he wouldn't eat anything that came from a living creature. From the first of Av until the ninth, he ate only dried bread and sprinkled it with ashes. He followed that regimen until his old age. Up until his last years, he would be up at midnight and lament the destruction of the Bais HaMikdash (the Temple) and the exile of the Shechina. Throughout the year, summer and winter, he would rise before dawn and merge the night and day with Torah study and prayer. He set aside four periods every day to study together with his students. With this group, he would study one *mesechta* (tractate) and with that group, another. With this group, he would study one section of the *Shulcah Aruch* (Code of Jewish Law) and with that group yet another. . . . **HaRav HaGaon R. Elazar Fleckles in one of his eulogies on HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau**

(3) מה דמות תערכו ואל מי תדמוהו. אם תמצאו גדול בתורה חריף ובקי כוותיה לא תמצאו גדול ביראה כוותיה. עד שהגיע לימי הזקנה לא שכב על המטה רק ראשו במטה ע"ג כרים ורובו חוץ למטה ע"ג כסאות. עד זה חדש ימים לא פשט מלבושו מעליו אף בלילה. עד שהגיע לימי השיבה לבש שק על בשרו. מעולם לא עבר טבילת ב"ק בקיץ ובחורף. עד שהגיע לימי הזקנה למד עם תלמידים בעמידה, אף בבית הכנסת לא ישב. אם תמצאו בתורה ובירא כוותיה – ראש לכל הדרשנים ראש לכל המוכיחים ראש המדברים בכל מקום. איה שוקל ואיה סופר כוותיה. חכמתו ובינתו אף לעיני העמים. ומי יוכל לספר תהלותיו. עניו מאד מאד. דעתו מעורבת עם הבריות ועם כל האדם. . . . הרה"ג ר' אלעזר פלקס באחד מהספדיו על רבו הרה"ג ר' יחזקאל לנדא הנדפס בס' עולת חדש

How can I describe him? To whom can I compare him? Even if you can find someone of his magnitude in Torah, with his acuity and broad knowledge, he won't be of his level in his *yireh* (fear of G-d). Until he reached old age, he never slept on a bed. Rather, his head was on the bed on the pillows but his body was outside the bed on chairs. A month would go by before he would change his clothes, even at night. Until his old age, he wore sack cloth on his flesh. He never missed immersing in the mikveh for *keri* (seminal emission), summer or winter. Until his old age, he would study with his students while standing. He did not sit, even in the synagogue. And even if you could find his equal in Torah and *yireh*, he was without parallel as a speaker, as a preacher, and as a spokesman. Who has his dialectic ability (See Sanhedrin 106b)? His wisdom and discernment were recognized by the nations. Who can recount his praises? He was extremely modest. He related well with humanity in general and with every single person in particular. . . . **HaRav HaGaon R. Elazar Fleckles in one of his eulogies on HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau**

B.

(1) לבבו היה שלם בשל' המלכות והמדינה בלא לב ולב ככל צרותם לו צר ובהצלחתם ישמח לבו כאשר כל יקר ראתה עין רואה ואוזן שומעת דרושיו המסולאים דבר בעתו. . . . רחב לבב ואמיץ כח לעמוד בהיכל שרים לבקש רחמים עלי צאן מרעיתו. . . . נפלאות עשה בעת באה העיר במצור שנת תקי"ז לפ"ק השתתף עצמו בצרת הצבור בשגם היה לו עת וזמן נכון להקדים לצאת מן העיר עד לא סוגרו שעריה כאשר עשו אז רבים מהנכבדים הוא לא כן עשה כרועה נאמן לא נטש אלה הצאן והיה למו לעזר להועיל בכמה ענינים הן במעשה הצדקה לפרנס עניי העיר בעת הרעבון והן במתג ורסן על לחיי מפקיעי השערים ובעבודת אנגריא אשר עמוסה על שכם יושבי העיר לחזק חומותיה הבצורות ולכבות תבערת יוקדים. הרה"ג ר' יעקבא לנדא בנו של הרה"ג ר' יחזקאל בהקדמה שלו לס' נודע ביהודה הנקרא "דברי ידידות"

His was sincere in his efforts on behalf of the welfare of the kingdom and the state without any guile. He felt their pain and he rejoiced in their success, as every distinguished person saw with his eyes and heard with his ears his beautiful and timely speeches. . . . With broad understanding and tremendous strength of character, he stood before princes to beg for mercy for his flock . . . He performed wonderously when the city was under siege in the year 5517 (1757). He decided to stay together with the community and suffer together with them, even though he had the opportunity to flee right before the city's gates were closed, an option which many of the prestigious members of the community chose. He stayed like a faithful shepherd and didn't forsake his flock. He helped them out in many ways, in his campaign to provide for the poor during the famine and the pressure which he placed upon the merchants to hold down their prices, and in efforts regarding the draft which was imposed upon the entire community to buttress the bulwarks and to extinguish the fires which were burning [from the Prussian bombardment]. **HaRav "Yakovke" (Yaakov), the son of R. Yechezkel Landau, Preface to Noda BiYhudah**

(2) אמר המחבר כבר נודע ונתפרסם בכל מקומות אשר הייתי שאני מזהיר ומוכיח ברוב הדרשות ברבים להיות נזהר מאוד בכבוד מאומות אשר בזמנינו ואנחנו חוסים בארצותיהם ובמדינותיהם וחייבים אנחנו להתפלל בשל' המלכים השרים וחילותיהם ולהתפלל על של' המדינה ויושביה. וחלילה לנו להיות כפויי טובה אשר המה מטיבים עמנו ונותנים לנו מחיה ושארית בארץ. . . . התנצלות המחבר שהדפיס בהקדמת נודע ביהודה

The author, [R. Yechezkel Landau,] is stating the following: It is well known that in all of the places in which I lived, whenever I usually spoke, I admonished and reproved [the community] to be extremely careful regarding the honor of the nations in which we currently live, who provide us with protection. We are required to pray on their behalf for the welfare of their kings, princes, and army, and to pray for the welfare of the state and its inhabitants. G-d forbid that we should be ungrateful for the goodness which they bestow upon us; they provide us with a livelihood and enable us to survive. . . . **R. Yechezkel Landau, Preface to the Noda BiYhuda**

C.

שנת תקל"ג לפ"ק יצאה הבערה בשטח עליון מביתו ותלהט האש ותאכל כל סביביו ובבית דירתו ומדרשו לא שלט האש ואעפ"כ כל רכושו לבז כסף וכלים ושמלות וכתבי קודש או נגנב או נאבד ולא עגמה נפשו כי אם על שו"ת הרבה וחידושי גפ"ת אשר נגנבו ואינם. אז נתן דעתו לחבר חבוריו לחקקם בצפורן שמור למשמרת בעט ברזל ועופרת ליהנות בם בני אדם מיד ולדורות. שנת תקל"ו לפ"ק הוציא לאור ס' נודע ביהודה. . . . הרה"ג ר' יעקבא לנדא בנו של הרה"ג ר' יחזקאל בהקדמה שלו לס' נודע ביהודה הנקרא "דברי ידידות"

In the year 5533 (1783), a fire broke out in the upper part of his house and consumed the entire building with the exception of his living and study area. All of his possessions, his silver, household goods, clothing, and sacred manuscripts, were either stolen or destroyed. He was only saddened, though, for the loss of his many responsa and novellae on the Talmud and commentaries which were stolen and were not returned. It was at that time that he decided to publish his works in order to preserve them and to let them be a source of pleasure for his generation and for generations to come. In the year 5536 (1776) he published his work, *Noda BiYhuda*. **HaRav "Yakovke" (Yaakov), the son of R. Yechezkel Landau, Preface to Noda BiYhudah**

V. The *Clever Get*

A..

. . . ר' איציק בן ר' לייזר נייבורג במנהיים . . . ביום חתונתו ישב ליד השולחן . . . וגם דרוש דרש ולא הספיק לגמור כי נכנסו לתוך דבריו כפי הנמוס . . . בליל שבת שענקוויין (שבת לאחר החתונה, שבת לפני החתונה נקראת: שבת שפינהולץ) הלכנו עמו לביהכ"ס . . . הבוקר אור (בשבת) לבש את בגדיו לקח מהנדן צ"ד קרליץ ויצא דרך שער העיר . . . נחבא בבית כפרי אחד בכפר פערנהיים. ביום א' י"ב באלול . . . כאשר באנו לשם . . . אמר שכל אבריו היו מזדעזעים ואימת מות נפלה עליו . . . באנו למחוז חפצינו ק"ק בונה (לבית הכלה) בשבת הלך ר' איציק לביהכ"ס עלה לתורה . . . ונדר מתנות . . . בשמחה ובעין יפה. במוצאי שבת נקראתי לבוא אצלו לבית חמיו . . . אמר לי ביחידות . . . אהובי ר' שמעון . . . אני רוצה לתת גט לאשתי ואם לא יסייע לי מר . . . תשב עד שתלבין ראשה . . . הרצאתי הדברים במעמד אביה ואמה והמה בוכים . . . לאה דמעתה על לחייה . . . שאלתי לר' איציק איזה מקום לסדר הגט, אמר הואיל ועלתה במחשבה לפני לנסוע לאנגלנד דרך הולנד בכל דרך הלוכי אני קרוב לקליווה . . . ביום השלישי בבוקר באנו לק"ק קליווה ובעזר העוזר האמיתי נגמר הדבר בו ביום ע"י הגאון הרב דק"ק הנ"ל . . . עדות הרב שמעון קופנהגן, ספר אור הישר סימן א'

R. Itzik b. R. Lazer Neiburg of Mannheim . . . on his wedding day sat by the table . . . and delivered a *drasha* (a Talmudic discourse). He wasn't able to finish as the [assembled] interrupted his discourse [with singing] as is customary. . . . On Shabbos *Shenkvine* (the Shabbos after the wedding), at night, we walked together to the synagogue . . . In the morning he got dressed and took out a sum of ninety four Carolines (coins) from his dowry and left through the gate of the city . . . and hid in the house of a peasant in the village of Vernheim. On Sunday, on the twelfth of Elul . . . when we came there [and found him,] . . . he told us that all of his limbs were trembling and a fear of death gripped

him. . . . We came to our destination, the holy city of Bonn, [to the house of the bride]. On Shabbos, R. Itzik went to the synagogue and was called up to the Torah . . . and made a donation . . . with joy and generosity. When Shabbos was over, I was called to come to the house of his father-in-law. . . . He spoke to me in private and said, . . . "My friend, R. Shimon, . . . I want to give a *get* (divorce document) to my wife. If you don't help me, . . . she is going to remain [an *agunah* (a deserted woman)] until her head turns white." . . . I related this in the presence of her father and mother and they wept . . . Leah's tears were on her cheeks. . . . I asked R. Itzik where he wanted the divorce proceedings to take place. He said that since he planned to travel to England through Holland, the closest place on his way [where a *get* could be processed] would be Cleeve. . . . On Tuesday, in the morning, we arrived in Cleeve. Through the help of the true Helper, the matter was completed that very same day by the Gaon, the Rav of that community. . . . **Testimony of R. Shimon Copenhagen, Sefer Ohr HaYashar Ch. 1**

B.

נפשינו מאד דאבה . . . כל מי שנוגע יראת אלוקים בלבבו יתפלא מאד . . . מאד ניכרין הדברים שגט זה מוטעה . . . כי מה שאמר . . . שהוכרח להרחיק נדוד הוא מעשה שטות שלו מחמת פחד ומורה שחורה . . . ומה גם אין ראוי לסמוך בזמן קצר כזה שחזר לבריאותו . . . ובכלל שוטים יחשב . . . לדעתי אין תקנה. יצא כרוז בביהכנ"י ששום אדם לא ישא אשה זו עד שישוב האיש לביתו . . . לראות אם דעתו צלולה ואז יחזור ויגרש. הרב טעבילי העס רבה של מנהיים ספר אור הישר סימן ב'

Our spirits are very distraught . . . Anyone whose heart has been touched by the fear of G-d is astounded. . . . It is quite evident that this *get* was made in error . . . The fact that he said . . . that he is compelled to wander to a faraway place . . . is indicative that this is an act of insanity caused by anxiety and depression. . . . Certainly we cannot assume that he recovered in so short a span of time. . . . He should be considered as having been insane. . . . According to my opinion, there is nothing that we can do to alleviate this problem. A pronouncement should be made in the synagogue that no man should marry this woman until the husband returns to his home and is scrutinized to see if he is of sound mind. At that point, he should once again give her a divorce. **HaRav Tevili Hess, Chief Rabbi of Manheim, Sefer Ohr HaYashar Chap. 2**

C.

נתפרסם על האיש . . . יצחק בן ה"ר לייזר ניבורג מק"ק מנהיים . . . כי ביום שבת קודש הראשון לאחר החתונה קודם התפילה בהשכמה רד מדעתו לברוח חוץ לעיר . . . ואחר חקירה נמצא שאינו נמול אחד אספוהו הביתה באמרו אליו בשגעון שלו שיוליכוהו למדינת אנגלנד . . . ועכשיו גרש אשתו . . . תוך שני שבועות לאחר החתונה . . . תמיה גדולה על מעלתו שנתפתה . . . יש ללמוד זכות על מעלתו באשר . . . נעלם ממנו המקרה בק"ק מנהיים . . . ועל העתיד אנו דנין שמוטל על מעלתו . . . להכריז . . . בביהכנ"ס שהאשה הזו בחזקת אשת איש קיימת . . . מכתב מהה"ר אברהם אבוש רבה של פראנקפורט דמיין להה"ר ישראל ליפשיץ רבה של קליווה, אור הישר סימן ג'

It became public knowledge that . . . Yitzchak b. R. Lazer Neiburg of the holy community of Mannheim . . . on Shabbos day, after the wedding, early in the morning before *davening* (the prayer service), in a fit of insanity, fled outside the city. . . . After an investigation, it was found that a certain Gentile had taken him in, after [the groom] had told him, in his insane state, that he would take him to England. . . . He has just divorced his wife . . . within two weeks of his wedding. . . . It is truly amazing that you were seduced [into doing such a thing]. . . . It must have been that you were not informed about the events that transpired in Mannheim. . . . But we are now sitting in judgment regarding the future, for it is incumbent upon his highness . . . to make a public announcement . . . in the synagogue that this woman is to still be considered a married woman. . . . **Letter from R. Avraham Abush, Chief Rabbi of Frankfurt am Main to R. Yisrael Lipschutz, Chief Rabbi of Cleeve, Ohr HaYashar, Chap. 3**

D.

שר התורה . . . חביבי הגאון הגדול . . . מוהר"ר אברהם . . . אחלה פניהם לבל יאשימוני . . . כ"א אלול העבר שחרית . . . בא איש אחד מאנשי בונה עם ר' יצחק הנ"ל דבר לא ראיתי בו שמץ מהשטות רק דבריו כמו כל בעלי שכל . . . אף שאניח . . . שהיה שוטה במנהים ועשה מה שעשה היה חלים גמור כל זמן סדור הגט . . . מכתב מהה"ר ישראל ליפשיץ רבה של קליווה להה"ר אברהם אבוש רבה של פראנקפורט דמיין, אור ישראל סימן ה'

Prince of Torah, . . . my close friend, the great Gaon, . . . R. Avraham . . . I am beseeching you that you not consider me guilty. . . . On the twenty first of this past Elul, in the morning, a person from the city of Bonn, together with the aforementioned R. Yitzchak, came to me. I didn't see any signs of insanity. His words were like those of any intelligent person. . . . Even if we were to assume . . . he was insane while he was in Mannheim and did all those things . . . He was completely well at the time of the divorce proceedings. . . . **Letter from R. Yisrael Lipschutz, Chief Rabbi of Cleeve, to R. Avraham Abush, Chief Rabbi of Frankfurt am Main, Ohr HaYashar Chap. 5**

E.

ראיתי ההרים רועשים . . . מלכי רבנן, אלו עם אלו מדיינים . . . הללו אוסרים והללו מתירים . . . ע"ד הגט שניתן ונסדר מאחד המורים ושמו נודע בשערים . . . והן עתה הלעיזו עליו כאילו . . . בא לכלל טעות להתיר אשת איש לפי שבעלה המגרש נכנס בו רוח שטות אחר הנשואין בשבת שענקוויין . . . והרב המסדר נ"י עמד על נפשו . . . ויצא . . . לסתור דבריהם . . . מה אעשה אבי שבשמים גזר עלי שלא אשא פנים . . . ובעוד אני חי לא אתן בת יעקב (שם אבי המגורשת) למשיסה וגאון ישראל (שם הרב המסדר) לבוזזים . . . הרב המסדר יפה דבר ובזמנו דבר . . . מכתב הרב הגאון ר' אריה ליב בעל שאגת אריה, אור הישר סימן נ"ו

I have seen that the mountains are quaking . . . the kings, the Rabbis are debating with each other. . . . Some are forbidding [the woman to remarry] and others are allowing [her to remarry]. . . . This is regarding the *get* that was arranged by one of the teachers [of Israel] whose name is known throughout the gates . . . Behold, they falsely besmirched him . . . as if to say that he made a mistake and allowed a married woman to remarry because her husband who gave the divorce was overcome with insanity after the marriage on the Shabbos *Shenkvine* . . . The Rav who arranged the divorce,

may Hashem protect him, is adamant . . . and has taken pains . . . to refute their arguments. . . . What can I do? My Father in Heaven has decreed upon me not to show favoritism. . . . As long as I am alive, I will not allow a daughter of Yaakov (the name of the divorcee's father) to become victimized and the Glory of Yisrael (the name of the Rav who arranged the divorce) to be plundered. . . . The Rav who arranged the divorce spoke well and in a timely fashion . . . **Letter from R. Aryeh Leib, Chief Rabbi of Metz, author of Shaagas Aryeh, Ohr HaYashar Chap. 56**

F.

. . . לאה בת ר' יעקב גנצהויזן מק"ק בון שנתגרשה מבעלה בק"ק קליף בבית דינו של הרב הגאון אב"ד דשם . . . וחכמי פרנקפורט פסלו את הגט ורוב חכמי ישראל התרוה להנשא וגם אני מן המתירים. הנני נשבע ברבים ככה נזכה להיות השנה מותרים מן הגלות כשם שהאשה הזאת מותרת לכל אדם חוץ מכהנים וקרובים . . . הרב הגאון ר' יחזקאל לנדא בדרשתו בצום גדליה התקכ"ז, אור הישר סימן ל"ח

. . . Leah, the daughter of Yaakov, Gantzhoizen, of the holy community of Bonn, who was divorced from her husband in the holy community of Cleeve in the Bais Din (Rabbinic court) of the Gaon, the Chief Rabbi of the city. . . . The scholars of Frankfurt declared the *get* to be invalid but the majority of Jewish scholars allowed her to remarry. I am also one of those who allows her to remarry. Behold, I swear in public that we should merit this year to be free from this *galus* (exile) just as this woman is free to remarry any man with the exception of *Kohanim* and relatives . . . **HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau in his d'rasha on Tzom Gedaliah 5527 (1766), Ohr HaYashar Chap. 38**

VI. Hasidim

אשר שאל בנוסח לשם יחוד אשר חדשים מקרוב נתפשט ונדפס בסידורים הנה בזה אני משיב עד שאתה שואלני נוסח אמירתו יותר ראוי לשאול אם נאמר כי טוב באמירתו. ולדעתי זה רעה חולה בדורנו ועל הדורות שלפני זמננו שלא ידעו מנוסח זה ולא אמרוהו והיו עמלים כל ימיהם בתורה ובמצות הכל ע"פ התורה וע"פ הפוסקים אשר דבריהם נובעים ממקור מים חיים ים התלמוד עליהם נאמר תומת ישירים תנחם והם הם אשר עשו פרי למעלה וגדול מעל שמים חסדם. אבל בדורנו הזה כי עזבו את תורת ד' ומקור מים חיים שני התלמודים בבלי וירושלמי לחצוב להם בורות נשברים ומתנשאים ברום לבכם כל אחד אומר אנכי הרוואה ולי נפתחו שערי שמים ובעבורי העולם מתקיים אלו הם מחריבי הדור. ועל הדור היתום הזה אני אומר ישירים דרכי ד' וצדיקים ילכו בהם וחסידים יכשלו בס. והרבה היה לי לדבר מזה אבל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע וד' ירחם עלינו. שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא – יו"ד סימן צג

Regarding that which you asked me about the most correct wording of the recitation of [the formula], "*L'shem yichud*," which has recently become widespread and has been printed in the *Siddurim* (prayer books), my response to you is, you should have rather asked me if it is good altogether to say it. According to my opinion, this is a terrible sickness which has gripped our generation. Regarding the generations that preceded us, who were not aware of this formula and therefore didn't say it, but who toiled their entire lives in the study of Torah and the fulfillment of the Mitzvos, according to the Torah and the halachic authorities, whose words issue forth from the source of living water, the sea

of the Talmud, the verse (Prov. 11:3), "The integrity of the upright shall guide them," should be applied. These are the people who made a significant impact upon the Upper World, and concerning whom it can be said that their kindness reaches above the Heavens. (See Pesachim 50b) [The members of] our generation, however, who have forsaken Hashem's Torah and the source of the living waters, the two Talmuds, i.e. Bavli and Yerushalmi, and gone on to hew out broken cisterns and in their arrogance have the temerity to say, "I am the Seer and to me have the gates of Heaven opened and because of me is the world sustained," are the destroyers of the generation. Regarding this orphaned generation do I say (compare Hoshea 14:10), "The ways of Hashem are upright. In them do the righteous walk and the *Hasidim* stumble." I have a lot to say about this matter, but just as there is a *mitzva* to say that which is going to be accepted, it is a *mitzva* to refrain from saying something which is not going to be accepted. May Hashem have pity upon us. **HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau, Noda BiYhudah, Yoreh Deah, Madurah Kamma, Tesh. 93**

VII. The *Biur* of Moses Mendelssohn

A. Altona: "The Provincial Chief Rabbi here has proclaimed a ban on anyone who will read the translation of the Books of Moses composed by Mr. Moses Mendelssohn of Berlin." **Hamburger Korrespondent, July 17, 1779**

B. [The translation is to be] a first step toward culture, from which my nation is, alas, kept at such a distance that one might almost despair of the possibility of an improvement. **Moses Mendelssohn, Letter to August von Hennings, June 29, 1779**

C. (1) ובראש הספר התחיל להדפיס הקדמה שלו אבל לא גמרה כי טרם כלתה רוח אחרת עברה עליו ולא ידעתי מה היה לו כי עזבני והלך לו אל ארצו . . . משה מנדלסון, הקדמה לביאורו

[R. Shlomo of Dubno] began to print his introduction [to his commentary to Exodus (Sh'mos) which would appear at] the beginning of the book but it wasn't completed as another spirit came over him. I don't know what happened to him as he forsook me and went back to his native country. **Moses Mendelssohn, Preface to his *Biur***

(2) [הרה"ג נפתלי הירץ אב"ד דובנא] עבר דרך ברלין ויוכיחני בדברי המקרא "כהתחברך עם אחזיה פרץ ד' את מעשיך" כי אני עושה מלאכתי עם אלה אשר על פי מכתבי הרבנים מפראג ומהמבורג אליו כל מחשבותם לעקור משורש את התורה שבעל פה . . . חזקו עלי דבריו ונתתי אומר כי אבדל מהחבורה הזאת וארחיק נדוד מברלין . . . ומאז התרחקתי מברלין אינני עוד אתם במסורת ברית . . . אולם מקצת האנשים אשר נספחו לעזור למלאכה . . . הנה הנם תרבות אנשים חשודים כי פרקו מעליהם עול תורה ועל כמו אלה נאמר באמת ובצדק: סורו נא כו'. מכתב מר' שלמה מדובנא להח' ר' וואלף היידנהיים סיון תקמ"ט

[HaRav HaGaon R. Naftali Hertz, Chief Rabbi of Dubno,] passed through Berlin and rebuked me by applying to me the verse, "Because you joined together with Achaziah, G-d will destroy your works" (Chronicles II 20:37), because I was participating with those who, according to the communication he received from the Rabbanim of Prague and Hamburg, are people whose sole thoughts are to uproot the Oral Law. . . . I then removed myself from Berlin and I am no longer together with them in their project (lit. covenant). . . . It is true that some of the people who became involved in this work . . . are people who are suspect of having totally removed from themselves the yoke of Torah. Regarding such people, the words of the following verse can truly and rightfully be applied, "Remove yourselves, I beg you, from the tents of these wicked men, and touch nothing of theirs, lest you be consumed in all their sins." (Numbers 16:26) **Letter from R. Shlomo of Dubno to R. Wolf Heidenheim, Sivan, 1789**

(3) ואז בהתחלת הדפסתו בק"ק [ברלין] הנ"ל חילה פני במכתב ליתן לו הסכמה ולא נעניתי לו כי חוברו לה יחדיו בהדפסה ההיא קודש וחול כי צירף להתורה פירוש לעז אשר קראו מחברו תרגום אשכנזי ואנחנו חיישינן ללעז ההוא שיבא ממנו מכשול לילדי העברים וביטול תורה ולכן נמנעתי מלהסכים עמו. ואמנם אחר כן נתפרדה החבילה זה מזה ולא גמר החכם מוהר"ר שלמה שלשה ספרים אחרונים מחמשה חומשי תורה. ועתה רבים וכן שלמים נתעוררו שיצא לצרף כלי והגו סיגים מכסף שידפיס החכם הזה חמשה חומשי תורה כולו קודש כמו שניתן מסיני בדקדוק רב ועצום ומשגח מכל שגיאה ועם תקון סופרים שלו על כל חלקי תורה וכן הביאור שלו על כל התורה ועם תרגום אונקלוס ועם פירוש רש"י וכו'. הרה"ג ר' יחזקאל לנדא, הסכמה לפי ר' שלמה דובנא על התורה

When [R. Shlomo of Dubno] was about to print his work in the holy community of Berlin, he sent me a letter and asked me to give him an approbation. I didn't reply [to his request] because the work was an amalgam of sacred and profane, for he had attached to the Torah an elucidation in a foreign tongue which the author referred to as being merely a *Targum Ashkenazi* (a Germanic translation). We are fearful that this translation will be a stumbling block for Jewish youth and will cause a cessation of Torah studies. That is the reason I refrained from giving my approbation. Afterwards, however, they disbanded and the scholar, R. Shlomo of Dubno, left before completing his commentary to the last three books of the Torah. At present, there are many upright individuals who desire that he print his commentary, which is free from impurities and wholly sacred, as it was given at Sinai, with great precision, free from any errors, which he composed on all of the five books of the Torah, together with his work, *Tikun Sofrim*, which was composed on all of the sections of the Torah, together with *Targum Onkelus* and Rashi's commentary. . . . **HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau, Approbation to R. Shlomo of Dubno's commentary to the Torah**

VIII. Naftali Hertz Wessely and the Edict of Tolerance

A. . . . I am far from reacting as favorably as you to the mood of tolerance so prevalent in all our newspapers. As long as the proponents of a unification system continue to lurk in the background, this falsely glittering, tinsel tolerance seems to me more dangerous than open persecution. Unless I am mistaken, the devious notion that kindness and tolerance rather than harshness and persecution constitute the best means to achieve conversion has already been mentioned in Montesquieu's *Lettres persanes*. And it is my impression that our time is dominated by this principle rather than by wisdom and brotherly love. . . . **Moses Mendelssohn, Letter to Herz Homberg March 1, 1784, Gesammelte Schriften Volume III p. 361**

B.
תורת האדם קודמת בזמן לחוקי הא-לוהים העליונים . . . תורת האדם תכין את הנפש שתשתלם באחרית גם בלימודים העליונים . . . חוקי הא-לוהים ותורותיו נעלים מאוד מתורת האדם . . . ובמקום שתכלה תורת האדם תתחיל התורה הא-לוהית ותגד לנו דברים שאין בכוח שום אדם להשיגם. נפתלי הירץ וויזל, דברי שלו' ואמת עמ' 9, 5, 62

The *Toras HaAdam* (the study of the "Torah" common for all humanity i.e. general studies) takes precedence in time to the [study of] the higher Divine statutes . . . The [study of] *Toras HaAdam* will prepare the person to eventually excel in the higher [Torah] studies . . . The Divine statutes and His Torah are much loftier than the *Toras HaAdam*. . . . Where the *Toras HaAdam* ends does the Divine Torah begin. It informs us of matters which are not within the grasp of any human. **Naftali Tzvi (Hartwig) Wessely, Divrei Shalom V'Emess pp. 5, 9, 62**

C.
ואם ישפטו שאינו הגון ללמוד המשנה והתלמוד, . . . ילמד אחת מן האומניות שלכו נוטה אליה ויוסיף בלימוד התורה ודברי מוסר . . . ועל הדרך זה יצליחו כולם, איש איש כפי כוחו וכפי מלאכתו . . . מצליחים גם בתלמוד . . . המה יהיו לגדולים בארץ . . . וברוח לבם יבינו שמועות התלמוד על בורין . . . כי לא נוצרנו כולנו להיות בעלי תלמוד . . . נפתלי הירץ וויזל, דברי שלו' ואמת 33-35

If the [school administration] judges the pupil to be unfit for the study of Mishna or Talmud . . . then he will go on to study one of the professions or trades that he finds satisfying. He should increase his time, [instead,] in the study of Scripture and *Mussar* (religious ethics). . . . Through this manner, everyone will be successful, each person according to his ability and [future] profession. . . . Those who are also successful in the study of Talmud . . . will become the great Torah scholars of the land. . . . through their broad understanding, they will gain a clear understanding of the various subjects of the Talmud. . . . [After all,] not everyone is designed to become a Talmudic scholar. . . . **Naftali Tzvi (Hartwig) Wessely, Divrei Shalom V'Emess pp. 33-35**

D.

(1) אבל ראיתי . . . ש[וייזל] העתיק דברי רמ"ד (ר' משה דסוי) ועכשיו אני רואה שכל מה שדנו אותו האיש לכף חובה, הכל אמת, וכה הכריז בעצמו שאין לו חלק באלקי ישראל ולא בתורתו . . . והרי הוא מין וגם מלשין, תרתי לריעותא. מכתב מהרה"ג ר' יחזקאל לנדא אב"ד דק"ק פראג להרה"ג ר' צבי הירש לויז. סיון, תקמ"ב, ס' הגאון ע' 609 בגליון

I have seen, however, . . . Wessely's quote of Moses [Mendelssohn] of Dessau, and now I realize that all who judged him harshly were correct. [By his statement,] he has publicly made a pronouncement that he has no portion in the G-d of Israel nor in his Torah . . . and that he is a heretic and an informer, guilty twice over. **Letter from HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau, Chief Rabbi of Prague to Rav Hirsch Levin, Chief Rabbi of Berlin, Sivan 5542 (1782)**

(2) האפיקורס ימ"ש וזכרו . . . איש רע . . . ההדיוט הזה . . . הבליעל . . . והצורר הזה . . . ומעולם לא קם צורר כזה בין היהודים שיסיר מסוה הבושה מעל פניו ויכתוב ויחתום ויעיד על עצמו שאין לו חלק בא-להים ולא בתורתו . . . ופרסמתי שם הרשע הזה לגנאי וכי הוא מאורר ומקולל ומוכרת מעדת ישראל . . . והמרחיקו והמתעבו יתברך מן השמים. מכתב מהרה"ג ר' יחזקאל לנדא לרב פלוני מקהילת וינא, ס' הגאון ע' 612 בגליון

This heretic (Wessely), may his name and memory be blotted, . . . an evil, . . . unscrupulous person . . . and an enemy [of the Jewish people]. . . Never has an enemy like that arisen from amongst the Jewish people [who has been so brazen as to] remove any pretense of shame from his face and to write, sign, and testify against himself that he has no part in G-d or his Torah. . . I have publicly degraded him by name and [stated that he is] cursed, damned, and utterly cut off from the community of Israel. . . Anyone who banishes him and treats him like an abomination will be blessed by Heaven. **Letter from HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau, Chief Rabbi of Prague to a Rav of the community of Vienna**

E.

רע המעשה אשר ראיתי מאיש חנף ומרע איש עני בדעת הדיוט שבהדיוטים שמו הירץ וויזל מק"ק ברלין חק בדפוס אגרת . . . בדברי חלקלקות בא בעלה (בעצה) נמהרה לאנשים חכמים ונבונים תמימים ושלמים כאילו הוא יחיד בדורו. . . מה מאד מתנחם אנכי בשמענו מפי מגידי אמת שבק"ק ווילנא עיר הגדולה לאלקים שרפו ספר הלזה ברחוב העיר ובתחילה תלו אותו ברביד הברזל בחצר בית הכנסת (הקונע). . . דרשה לשבת הגדול מהרה"ג ר' דוד טעבלי אב"ד ליסא, ס' הגאון ע' 613 בגליון

I see the evil perpetrated by that flatterer and evil one, impoverished of mind, the greatest of ignoramuses, whose name is Hertz Wessely from the holy community of Berlin, who published a pamphlet [filled with] slick and polished statements offering advice to the wise and discerning, to the unblemished and perfect, as if he were the most outstanding [sage] of his generation. . . I felt very consoled upon hearing from reliable sources that in the holy city of Vilna, the great city unto G-d, they burned this work in the town

square, after having it first hung by the iron neck chain (which is used to humiliate criminals) in the courtyard of the synagogue. . . . **HaRav HaGaon R. David Tevli, Chief Rabbi of Lissa, from the d'rasha (sermon) delivered on Shabbos HaGadol, 1782**

F.

ושמעתי שבכמה ק"ק שרפו הספרים ההמה ובווילנא שרפו אותם לעין כל. זכאי חולקהון קמא מרי מלכא קדישא אשר קנאו קנאות ד' צבא-ות. דרשה מהרה"ג ר' פנחס הורביץ אב"ד פראנקפורט בעל ס' הפלאה, ס' הגאון ע' 614 בגליון

I have heard that many holy communities have burned these works; in Vilna, they burned them in public view. Meritorious before the Master, the holy King, is the portion of those who are jealous on behalf of the L-rd of hosts. **Drasha (sermon) of R. Pinchas Hurvitz, Chief Rabbi of Frankfurt am Main**

G.

עודנו שמחים [על פקודת הקיסר האוסטרי יוזף השני] והנה כתבים באים מעיר ווילנא ומפראג, שאחינו יושבים ובוכים וקוראים צום, ועת צרה היא ביניהם. . . . בהגיע מכתב זה (דברי שלו' ואמת) לפראג. . . . יצא [הרה"ג ר' יחזקאל לנדא] כנגדו בבית הכנסת בלשון חדה כתער מלוטש וכן יצא נגד העתקת החומש מאהובנו החכם ר' משה נר"ו. . . . [והרבנים] כתבו עליו (על המכתב) שטנה לכל קהילות ישראל שבאשכנז ופולין. . . . וכבר הגיע חמת הרבנים הנ"ל לשיעור גדול, ששרפו מכתבנו באש, והרב בליסא דרש בשבת בבית הכנסת שבעירו שהמכתב טעון שריפה ויתר החיבורים שחיברתי טעון גניזה. . . . והמריבים הם שלשה האחד הוא הרב בפוזנא [הרה"ג ר' יוסף] חתן הרב מפראג, השני הוא הרב [דוד טעביל] בליסא, והשלישי איש יושב ווילנא הנקרא בכינויו ר' אליה חסיד, והם אשר כתבו כתבי איבה וחימה אל הרב אב"ד דכאן [ר' צבי הירש לוין]. . . . מבלי הגיד מה מצאו עול במכתבנו הנ"ל, רק אומרים שאני רוצה להשחית ולעקור את כל בית ישראל על ידי זה. אגרת שכתב ר' נפתלי צבי וייזל לפרנסי קהילת טריאסט, כ"ג אייר תקמ"ב, ס' הגאון ע' 617

While we were still rejoicing [over the *Toleranzedikte* (Edict of Tolerance) issued by Emperor Joseph II of Austria, we received] written reports from the cities of Vilna and Prague that our brethren were sitting and crying and declaring a day of fasting, for [they considered it to be] a time of distress. . . . When this pamphlet, [Divrei Shalom V'Emess,] reached Prague, [R. Yechezkel Landau] went and came out publicly against it in the synagogue with language as sharp as a honed razor. He also opposed the translation of our beloved friend, R. Moshe [Mendelssohn], may G-d protect him. . . . The [Rabbinic opposition] wrote polemic attacks against it and sent it to all the Jewish communities of Germany and Poland. . . . The fury of the Rabbanim has reached tremendous proportions, as they [publicly] burned our pamphlet. The Rav of Lissa, [R. Dovid Tevli,] expounded in a *drasha* [sermon] on Shabbos that the pamphlet needs to be burned and the other works that I composed need to be put away in hiding. . . . There are three [chief] opponents: One is the Rav of Posen, [HaRav HaGaon R. Yosef,] the son-in-law of the Chief Rabbi of Prague, [R. Yechezkel Landau]. The second is the chief Rabbi of Lissa, [R. Dovid Tevli], and the third is a person who lives in Vilna by the name of R. Eliya HaChasid. These are the ones who wrote letters filled with hostility and rage to the Chief

Rabbi of this city, [R. Tzvi Hirsch Levin]. . . without specifically detailing what wrongs they found in our pamphlet; they only said that it is my desire to destroy and uproot all of the house of Israel through these means. **Letter sent by R. Naftali Tzvi Wessely to the heads of the Jewish community of Trieste, 23th of Iyar, 5542 (1782)**

H.

רש"י ד"ה מהגיון. לא תרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא. נלע"ד משום שלימוד המקרא גם האפיקורסים לומדים בשביל הלשון כמו שלומדים שאר לשונות ואם לא תשגיח על בנך בילדותו רק על לימוד המקרא יכול להיות שתקח לו מלמד אחר משלהם כי גם הם יודעים ללמדו ומתוך כך בנך נמשך אחריהם גם בדיעות נפסדים. ובפרט בזמנינו שנתפשט התרגום אשכנזי וזה מושך לקרות בספרי הגוים כדי להיות בקי בלשונם ולכן הזהיר מזה אבל חנוך לנער על פי דרכי התורה והושיבום בין ברכי ת"ח גם בילדותם בלמדם מקרא קח לו מלמד תלמיד חכם וירגילו תכף גם במשנה וגמרא. והרבה יש להוכיח ע"ז בדורינו שפשתה המספחת מאד ומן השמים ירחמו. הרה"ג ר' יחזקאל לנדא, צל"ח, ברכות כח:

Rashi explains the phrase, (Berachos 28b) Keep your children away from *higayon*, as follows: *Don't accustom them excessively to the study of Scripture because it has the power to draw them [away]*. In my humble opinion, it seems that this is because Scripture is also the subject of study by heretics who study it for its language just as they would study other languages, and if you only concentrate on your child's education in the field of Scripture, you may well take for him a teacher who is from their circles, for they also know how to teach Scripture, which will lead him to be drawn towards their perverted beliefs. **This is most certainly the case in our own generation in which the German translation [of Scripture by Mendelssohn] has been widely distributed and has drawn [them] to read the works of Gentiles [in German] in order to enable them to gain expertise in their language.** This is why [R. Eliezer b. Hyrcanus] admonished [his disciples]. Rather one should train his child in the ways of Torah and place them between the knees of Torah scholars. Even while they are young, while they are studying Scripture, take for them a teacher who is a *talmid chacham* [Torah scholar,] who will immediately accustom him as well to the study of Mishna and Talmud. This is something that needs to be desperately addressed in our generation, for this has become very widespread. May Heaven have mercy upon us. **HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau, Chief Rabbi of Prague, Tzion L'Nefesh Chayah, Berachos 28b**

I.

היה עם לבבי . . . לשוב אל מקומי [לפולין] כי אם רבו השרידים יראי ד' החרדים על דברו הרי רבו עתה עם הארץ בקצה המחנה נרפים הם ממלאכת ד' ויעשו מעשים אשר לא תעשינה ותועבות. מלבד אשר עיני ראו שמעתי באזני . . . והנה כבוד מעלתכם . . . הפצירו בי . . . אמרו הלא טוב אשר תעמד בעמנו ואם לא תעלה ארוכה לשבר . . . די שלא תוסיף . . . אמרתי ימים ידברו . . . קיויתי לעשות ענבים ונהפוך הוא . . . חדשים מקרוב באו . . . ופרי מחשבותם . . . להסיר עטרת ישראל . . . ועתה מה לי פה . . . מכתב ההתפטרות של רבה של ברלין ר' צבי הירש לויץ

It was my desire . . . to return to my homeland (Poland), for although there are many who remain G-d fearing, terrified to violate His commandments, there has recently been an increase in the numbers of the ignorant who are on the fringes of the community who are lax in their G-dly duties and transgress that which is forbidden and are guilty of abominations. Besides that which my eyes beheld, did my ears hear . . . Behold, your honors . . . prevailed upon me. . . . They said that it would be better for me to stay with them and even if the situation does not improve . . . at least it won't get worse. . . . I said that time will tell. . . . I had hoped to produce grapes (fine disciples) but on the contrary . . . There has newly come [people] . . . whose whole ambition is to remove the crown of Israel. . . . And now, what reason is there for me to remain here. . . . **R. Tzvi Hirsh Levin, Chief Rabbi of Berlin, Letter of resignation**

J.

היהדות התקיימה שנות אלפים בלי ספר "פידיון" בהוכחת מציאות הנפש והשאתה אחרי מות האדם בעוד כי ימי דור אחד של ההשכלה הספיקו לערער את חומות היהדות, נפתלי הירץ וויזל, מובא ב"משה מנדלסון" מצמח צמריון עמ' 111

Judaism survived for thousands of years without having to come on to [Mendelssohn's] work, Phaeton, to prove the existence of the soul and its survival after death, while just one generation of "Haskalah" (Enlightenment) was enough to undermine the bulwark of Judaism. **Naftali Tzvi (Hartwig) Wessely**

IX. The End of an Era

A.

נפטר ביום ב' י"ז אייר שנת תקנ"ג לפ"ק לפרט בעל המחבר שו"ת נו"ב וספר צל"ח הוא הרב המפורסם מוה"ר יחזקאל בן הרב הגדול מוה"ר יהודה סג"ל לנדא אב"ד ור"מ דק"ק פראג תנצב"ה. נוסח המצבה אשר על קברו

The author of the Responsa Noda BiYhuda and the Sefer Tzion L'Nefesh Chayah, the renowned Rav R. Yechezkel b. HaRav HaGadol R. Yehudah Segal Landau, the Av Bais Din and Rosh Mesivta of the holy community of Prague, passed away on Monday, the seventeenth of Iyar, 5553 (1793). May his soul be bound up in the bond of life.

Inscription on the gravestone of HaRav HaGaon R. Yechezkel Landau

B.

[הרה"ג ר' יחזקאל לנדא] שהיה יחיד בדורו בהוראותיו וד' היה אתו שקלע אל השערה ולא החטיא את המטרה האמיתית בכל דבר אשר הורה. עדות של הרה"ג ר' שניאור זלמן מלאדי

[R. Yechezkel Landau] was the most outstanding halachic authority of his generation. Hashem was with him, for he was accurate in all his rulings and never failed to reach the correct decision in all of his halachic rulings. **Testimony of HaRav HaGaon R. Shneur Zalman of Ladi**

C.

אילו היה ר' יחזקאל לנדא חי אתנו כיום הייתי מתגולל אצלו תחת שלחנו כי כל כוונתיו היו רק לשם שמים ונפלא היה בקדושתו וצדקתו. הרה"ג ר' חיים הלברשטם מצאנז

If R. Yechezkel Landau were still alive with us, I would have bent down and sat (lit. rolled) under the table to be with him, for all of his intentions were solely for the sake of Heaven and the level of his sanctity and righteousness was astounding. **HaRav HaGaon R. Chaim Halberstam of Sanz**